

Danuta Krawczyk

Uniwersytet Zielonogórski

KOŚCIOŁY EWANGELICKIE WOBEC WYBRANYCH KWESTII MIĘDZYNARODOWYCH I SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W POLSCE PO 1989 ROKU

Do grupy Kościołów ewangelickich w Polsce należą: Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP i Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w RP. Kościoły te wchodzą w skład Polskiej Rady Ekumenicznej¹, która prowadzi intensywny ekumeniczny dialog z Kościołami chrześcijańskimi w Europie, w szczególności z Kościołem Ewangelickim Niemiec. Kościoły ewangelickie w Polsce poza aktywnością duszpasterską pełnią również funkcje opiniotwórcze.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie stanowisk środowiska ewangelickiego wobec wybranych kwestii międzynarodowych i społeczno-politycznych w Polsce po 1989 r. Omówiono w nim zagadnienia związane ze stosunkami polsko-niemieckimi, przystąpieniem Polski do NATO² i Unii Europejskiej (UE)³. Przedstawiono stanowisko

¹ Polska Rada Ekumeniczna (PRE) jest społecznością Kościołów w niej zrzeszonych. Jako organizacja ekumeniczna rozpoczęła działalność po II wojnie światowej, a formalnie została zarejestrowana w 1946 r. Kościoły członkowskie PRE to: Kościół Chrzęścian Baptystów RP, Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w RP, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, Kościół Polskokatolicki w RP, Kościół Starokatolicki Mariawitów w RP, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny. Członkowie stowarzyszeni to: Społeczne Towarzystwo Polskich Katolików, Towarzystwo Biblijne w Polsce. PRE posiada status rady stowarzyszonej ze Światową Radą Kościołów. Ponadto współpracuje z Konferencją Kościołów Europejskich oraz Ekumeniczną Radą Młodzieży w Europie. Zob. *Kim jesteśmy?*, <http://ekumenia.pl/kim-jestesmy/> [dostęp: 12.05.2016]; K. Karski, *Od Edynburga do Porto Alegre. Sto lat dążeń ekumenicznych*, Warszawa 2007, *passim*.

² NATO (organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego) to organizacja polityczno-wojskowa powstała 24 sierpnia 1949 r. na mocy podpisanego 4 kwietnia 1949 r. Traktatu Północnoatlantyckiego. Początkowym celem istnienia NATO była obrona militarna przed atakiem ze strony Związku Radzieckiego i jego państw satelickich, z czasem stała się elementem utrzymania równowagi strategicznej między Wschodem i Zachodem. Po rozpadzie Układu Warszawskiego odgrywa rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu konfliktów regionalnych. NATO liczy 28 członków. Zob. J. Kaczmarek, *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Wrocław 1998, *passim*; R. Kupiecki, *Siła i solidarność. Strategia NATO 1949-1989*, Warszawa 2009, *passim*.

³ Unia Europejska (UE) – gospodarczo-polityczny związek 28 demokratycznych państw europejskich. Powstała 1 listopada 1993 r. na mocy podpisanego 7 lutego 1992 r. traktatu z Maastricht. Zob. *Unia Europejska*, <http://www.uniaeuropejska.info.pl/> [dostęp: 12.05.2016].

Kościółów ewangelickich wobec problematyki żydowskiej i państwa Izrael, konfliktu na Bałkanach, a także kwestię Iracką i problem terroryzmu międzynarodowego. Nakreślono stosunek środowiska ewangelickiego do problemów społecznych współczesnego świata: homoseksualizmu, aborcji i eutanazji.

Po 1989 r. ważną kwestią w polityce polskiej stała się odbudowa stosunków z państwem niemieckim. Do problematyki niemieckiej odniósł się Kościół Ewangelicko-Reformowany. Po przełomie politycznym w 1989 r., podstawą stosunków polsko-niemieckich stała się koncepcja wspólnoty interesów⁴. Zacieśnianiu stosunków pomiędzy państwami towarzyszyło także zbliżenie na płaszczyźnie gospodarczej, kulturalnej i społecznej. Okazało się, że polsko-niemieckie zbliżenie to proces wymagający czasu i poszanowania wrażliwości historycznej jego uczestników. Kościół Ewangelicko-Reformowany 29 kwietnia 1990 r. przyjął „Oświadczenie w sprawie Niemiec”, które odnosiło się do NRD i RFN. Wskazywano w nim na zależność losów Polski od wydarzeń toczących się poza jej granicami. Stwierdzono w nim, że dążenia Niemców do utworzenia jednego organizmu państwowego to odpowiedź na oczekiwania większości mieszkańców obu państw niemieckich, w tym także chrześcijan: „Wraz z całym naszym narodem wyrażamy jednak troskę o to, by proces zjednoczenia przyczynił się do budowy nowego ładu europejskiego, opartego na sprawiedliwości i zrozumieniu między narodami”⁵. Źródłem zaniepokojenia tego Kościoła były odradzające się tendencje nacjonalistyczne za zachodnią granicą Polski. Trudno jest odpowiedzieć na pytanie, dlaczego w tak istotnej kwestii jak połączenie NRD i RFN nie wypowiedziały się: synod Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Konferencja Doroczna Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego. Tomasz Dębowski tłumaczy, że

KEA, w którego łonie znajduje się największa liczba ewangelików o niemieckiej narodowości lub przyznających się do niemieckiego pochodzenia, mógł celowo unikać podejmowania tego zagadnienia, zważywszy na funkcjonujący w świadomości Polaków stereotyp, że wspólnota ta jest Kościołem niemieckim⁶.

Głównym celem Polski po opuszczeniu Układu Warszawskiego⁷ stało się przystąpienie do NATO i Unii Europejskiej. Nie było w tej sprawie ani zgody głównych

⁴ Zob. K. Skubiszewski, *Podstawy stosunków polsko-niemieckich*, <http://www.skubi.net/polska-niemcy.html> [dostęp: 17.05.2014].

⁵ *Oświadczenie w sprawie Niemiec*, „Pielgrzym Polski” 1990, nr 6.

⁶ T. Dębowski, *Kościół chrześcijański w Polsce wobec wybranych zagadnień międzynarodowych w latach 1989-2004*, Wrocław 2011, s. 162.

⁷ Układ Warszawski (Układ o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej) – sojusz polityczno-wojskowy państw tzw. bloku wschodniego z dominującą rolą ZSRR. Formalnie powstał na podstawie Deklaracji Bukaresztańskiej jako odpowiedź na militaryzację tzw. Niemiec Zachodnich i włączenie ich w strukturę NATO. Jego zasady zostały określone w 1955 r. przez I sekretarza KPZR Nikitę Chruszczowa. Zob. J. Kajetanowicz, *Polskie wojska operacyjne w Układzie Warszawskim*, „Poligon” 2011, nr 5; R. Kałużny, *Układ Warszawski 1955-1991*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych” 2008, nr 1.

sił politycznych w kraju, ani silnego poparcia społecznego. Kwestia przystąpienia Polski do NATO pojawiła się w prasie środowiska ewangelickiego w drugiej połowie lat 90. Na łamach czasopisma „Zwiastun” przywołano polsko-niemiecką konferencję w Karpaczu (sierpień 1995) poświęconą 30. rocznicy memorandum Kościoła Ewangelickiego Niemiec pt. *O sytuacji wypędzonych i stosunku narodu niemieckiego do swoich wschodnich sąsiadów (6 października 1965)*⁸. W jej końcowym dokumencie zatytułowanym *W odpowiedzialności za przyszłość Europy*⁹ znajdują się informacje o dyskusji toczącej się wokół kwestii potencjalnego członkostwa Polski w NATO¹⁰. Widoczne były dwa stanowiska: zwolenników i przeciwników akcesji. Pierwsi opowiadali się za członkostwem Polski w sojuszu, uzasadniając swój punkt widzenia niezadowolającym stanem bezpieczeństwa RP. Drugich niepokoiła reakcja Rosji na poszerzenie NATO. Zgodnie jednak podkreślano, że „dla polskiej opinii publicznej było całkowicie bezsporne pełne członkostwo w NATO”¹¹. Środowisko ewangelickie było przychylnie nastawione do kwestii akcesji Polski do NATO. Nie obawiano się ograniczenia suwerenności Polski ani kosztów, jakie Polska musiałaby ponieść w następstwie przystąpienia do tej organizacji. Kościoły ewangelickie były świadome tego, że w panujących realiach geopolitycznych pakt jest jedynym gwarantem bezpieczeństwa kraju.

W obliczu dyskusji, jaka toczyła się nad członkostwem Polski w Unii Europejskiej, Kościoły ewangelickie jako jedyne wypracowały wspólne stanowisko w tej kwestii. Kościół Ewangelicko-Augsburski w „Oświadczeniu Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP” (styczeń 2000) poparł starania mające na celu przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, którą postrzegano jako równoprawną, pluralistyczną wspólnotę partnerów, kierującą się dialogiem i poszanowaniem prawa dla różnorodności i odmienności przekonań, zachowania regionalizmów i własnych zwyczajów. W procesie integracji dostrzegano historyczną szansę na przyspieszenie rozwoju narodu, pomimo wyrzeczeń i zagrożeń, jakie mu towarzyszą. Podkreślano wkład wyznawców luteranizmu w kształtowanie europejskiego oblicza Polski, zwłaszcza na polu gospodarki i edukacji, a także znaczenie Kościołów chrześcijańskich w ogólnonarodowej dyskusji na temat miejsca i roli Polski w Europie¹². W dokumen-

⁸ Zob. *Die Lage der Vertriebenen und das Verhältnis des deutschen Volkes zu seinen östlichen Nachbarn. Eine evangelische Denkschrift. Mit einem Vorwort von Präses D. Kurt Scharf*, Hannover 1965.

⁹ Zob. *W odpowiedzialności za przyszłość Europy*, „Zwiastun” 1995, nr 21.

¹⁰ Informacje te zostały zawarte w rozdziale II – *Wspólna odpowiedzialność za Europę*, punkcie 4 – *Polskie oczekiwania: wstęp do Unii Europejskiej i do NATO*, zob. *W odpowiedzialności za przyszłość Europy*, „Zwiastun” 1995, nr 21.

¹¹ *W odpowiedzialności za przyszłość Europy*.

¹² Zob. *Oświadczenie Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP*, http://www.luteranie.pl/materialy/rozne_pisma/opracowania/oswiadczenie_rady_synodalnej_kosciola_ewangelicko_augsburskiego_w_rp_2000,457.html [dostęp: 19.04.2016].

cie pt. „Wspólna Europa – stanowisko synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec procesu integracyjnego w Europie” (19 marca 2000) synod wyraził swoje uznanie dla ojców Wspólnoty Europejskiej, którzy kierując się chrześcijańską inspiracją, stworzyli standardy „wolności, praw człowieka, poszanowania odmienności, państwa prawnego oraz bezpieczeństwa”¹³. Zauważono, że ewangelicy utożsamiają się z etyką i modelem państwa opieki socjalnej, działającego w ramach gospodarki wolnorynkowej. Nie obawiano się utraty suwerenności RP w następstwie akcesji:

Wspólne poddanie spraw do decydowania w imię szerszego dobra wielu podmiotów, powoduje lepsze wykorzystanie indywidualnego potencjału, aby wzbogacić całą społeczność. Ten model społeczny i gospodarczy jest realizowany w procesach integracyjnych zgodnie z zasadą subsydiarności¹⁴.

Luteranie deklaruowali aktywną służbę potrzebującym oraz włączenie się w politykę socjalną, społeczną i rodzinną, realizowaną w ramach UE.

Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w Deklaracji LXXXII Konferencji Dorocznej Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP (2003) wyraził zadowolenie z dążeń Polski do członkostwa w UE. Żywiono nadzieję, że zjednoczona Europa będzie miejscem pokojowego współistnienia społeczeństw kierujących się zasadami demokratycznymi, a procesy integracyjne będą przebiegały tak, by „nikt nie poczuł się odrzucony, a jego słuszne aspiracje lekceważone”¹⁵. Akcentowano potrzebę wysiłków i wyrzeczeń polskiego społeczeństwa na drodze do wspólnej Europy i poparcie metodystów dla tych dążeń.

Kościół ewangelicki w dokumencie pt. „Stanowisko konsystorza Kościołów ewangelickich w sprawie integracji europejskiej” (4 kwietnia 2003)¹⁶ odniosły się do integracji europejskiej z aprobatą, wskazując, że jest ona konsekwencją pojednania narodów. Wyrażały nadzieje, że jej sprawczą siłą będzie „dążenie do budowania świata bardziej sprawiedliwego, zachowującego wrażliwość na problemy ludzkie i społeczne”¹⁷. Wskazywały na znaczenie poszanowania narodowej i wyznaniowej różnorodności, jak i pielęgnowania wspólnych wartości. Ostrzegały jednocześnie przed ułudą osiągnięcia poziomu życia, które inne narody wypracowywały przez wiele pokoleń. W dokumencie „Poślanie wielkanocne Kościołów członkowskich Polskiej Rady Ekumenicznej z 31 marca 2004 roku” Kościoły ewangelickie, wraz z Polską

¹³ *Wspólna Europa – stanowisko synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec procesu integracyjnego w Europie (19 marca 2000)*, <http://old.luteranie.pl/www/biblioteka/dkosciol/wspolna-europa.htm> [dostęp: 19.04.2016].

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *LXXXII Konferencja Doroczna Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP. Deklaracja, „Pielgrzym Polski” 2003, nr 7-8.*

¹⁶ Zob. K. Dorosz, *Polskie Kościoły ewangelickie a integracja europejska*, „Jednota” 2003, nr 5-6.

¹⁷ *Stanowisko konsystorza Kościołów ewangelickich w sprawie integracji europejskiej*, „Jednota” 2003, nr 5-6.

Radą Ekumeniczną, deklarowały poparcie dla idei polskiego członkostwa w Unii. Dostrzegano jednocześnie nadzieje i obawy Polaków z tym związane. Uzasadniając swoje stanowisko, wskazywano, że Rzeczpospolita nie może być bierna wobec procesów zachodzących na Starym Kontynencie. Tylko aktywna postawa mogła zapewnić Polsce należne miejsce w zjednoczonej Europie¹⁸.

Kościoły ewangeliczne miały swój wkład w działalności prowadzonej przez organizacje międzynarodowe wobec Izraela. W latach 80. doszło do rozbudowy kontaktów instytucji chrześcijańskich z organami przedstawicielskimi różnych społeczności żydowskich. Zostały utworzone więzi organizacyjne między Światową Federacją Luterzańską a Międzynarodowym Komitetem Żydowskim do spraw Konsultacji Międzyreligijnych (IJCIC)¹⁹. Duże znaczenie dla rozwoju stosunków żydowsko-luterzańskich miało spotkanie Luterńskiej Europejskiej Komisji Kościoł i Judaizm (LEKKJ)²⁰ w holenderskim Driebergen w 1990 r. Zredagowano wówczas dokument zatytułowany *Wskazówki pomocne do spotkania pomiędzy luteranami a Żydami*²¹. Tekst tego dokumentu podkreślał wyjątkowość stosunków chrześcijańsko-żydowskich, a także akceptował istnienie Państwa Izraela w jego nowożytnej formie. W 1998 r. w Paryżu podjęto próby sfinalizowania rozmów toczonych w ramach LEKKJ. Zbigniew Paszta pisał, że „W trakcie obrad wyrażono zaniepokojenie rzekomo jednostronnym, politycznym traktowaniem faktu zaistnienia Państwa Izrael”²². Zgodnie z broszurą wydaną przez LEKKJ, uczestnicy konferencji paryskiej uznali odrodzenie narodowej kolebki Żydów za doniosłe wydarzenie w dziejach judaizmu²³. W 1991 r. Światowa Rada Kościołów przyjęła dokument zatytułowany *Ku nowemu porozumieniu między Kościołami a Żydami*²⁴. Rok później Komitet Naczelny tej organizacji ogłosił w Genewie dokument zatytułowany *Dialog po Canberze '91*, który

¹⁸ Zob. *Posłanie wielkanocne Kościołów członkowskich Polskiej Rady Ekumenicznej*, 31 marca 2004, <http://ekai.pl/wydarzenia/x7000/poslanie-wielkanocne-polskiej-rady-ekumenicznej/> [dostęp: 19.04.2016].

¹⁹ W skład International Jewish Committee on Interreligious Consultations wchodzi kilkanaście światowych i amerykańskich, społecznych i religijnych organizacji żydowskich. Zob. F.V. Hammerstein, *Dialog chrześcijańsko-żydowski w ekumenicznej perspektywie*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1986, nr 3, s. 33.

²⁰ Lutherische Europäische Konferenz Kirche und Judentum gromadzi 25 lokalnych luterzańskich Kościołów europejskich, w tym również polski. Zob. A.H. Baumann, A.H. Mahn, M. Saebo, *Luthers Erben und die Juden. Das Verhältniss lutherischen Kirchen Europas zu den Juden*, Hannover 1984, s. 51.

²¹ Zob. *Wskazówki pomocne do spotkania pomiędzy luteranami a Żydami*, LEKKJ, Driebergen, Holandia, 8 maja 1990, „Informator diecezjalny Ewangelik” 1993, 116, pkt I.4.

²² Z. Paszta, *Rola społeczności luterńskiej w działaniach organizacji międzynarodowych wobec Izraela w latach 1948-2010*, „Rocznik Teologiczny ChAT, LVI” 2014, z. 1, s. 208.

²³ Zob. *Land und Staat Israel: Erwägungen zu theologischen und politischen Problemen* (1995). *Arbeitsbericht des Vorstandes über Tagungen 1991-1995 zum Thema „Erwägungen zur theologischen Bedeutung des Landes Israel”*.

²⁴ Por. Z. Paszta, *op. cit.*, s. 209.

zawiera postulaty istotne w kontekście rzeczywistości politycznej Izraela i obszarów okupowanych oraz opowiada się za ściślejszym powiązaniem stosunków chrześcijańsko-żydowskich z zagadnieniami wolności religijnej²⁵. W 1998 r. VII Zgromadzenie Ogólne Światowej Rady Kościołów w Harare wystąpiło przeciwko zmianom statusu prawnego Jerozolimy²⁶, gwarantując jednak społeczności międzynarodowej prawo do akceptowania lub odrzucania ewentualnego nowego statusu miejsc świętych. Za podstawowe kryterium przyjęto respektowanie jedności miasta i zagwarantowanie pełnego dostępu Palestyńczyków do miasta²⁷.

W latach 80. Kościoły ewangeliczne podjęły temat relacji chrześcijańsko-żydowskich wraz ze Wspólnotą Kościołów Protestantckich w Europie²⁸, którą do 2003 r. określano mianem Leuenberskiej Wspólnoty Kościołów (LWK). W czerwcu 2001 r. na konferencji w Belfaście został przyjęty dokument opracowany przez LWK pod nazwą *Kościół i Izrael*. Dokument ten ujawnił widoczne różnice w podejściu lokalnych Kościołów do zjawiska odrodzenia narodowej kolebki Żydów²⁹. Wypowiedź Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce miała powściągliwy charakter: „Jest dla nas nie bez znaczenia, że obok niewielkiej liczby polskich Żydów, obywateli naszego kraju, istnieje dziś państwo Izrael, zamieszkane również przez wielu Żydów urodzonych w naszej ojczyźnie. [...] Teologicznie nie jesteśmy gotowi do zajęcia stanowiska wobec powstania państwa Izrael”³⁰. W *Stanowisku Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP do dokumentu Leuenberskiej Wspólnoty Kościołów, dotyczącego stosunku chrześcijan do Żydów* z marca 2000 r. stwierdzono również, że Kościół i Izrael wyrosły z tego samego pnia wiary. Chrześcijanie natomiast, kierując się miłością bliźniego, a także pamięcią o zagładzie narodu żydowskiego podczas II wojny światowej, powinni całkowicie wyzybyć się pogardy i nienawiści wobec Żydów,

²⁵ Powodem redagowania dokumentów o charakterze politycznym były obserwacje aktualnych restrykcji Izraela stosowanych wobec ludności okupowanych terenów: Judei, Samarii, Gazy i Wzgórz Golan. Por. K. Karski, *Protestanci i ekumenizm. Wkład spadkobierców Reformacji w dzieło jedności*, Warszawa 2001, s. 386-388.

²⁶ Por. VIII Zgromadzenie Ogólne Światowej Rady Kościołów, Harare, Zimbabwe, 3-14 grudnia 1998, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1999, t. 1, s. 75.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Wspólnota Kościołów Protestantckich w Europie jako wspólnota ołtarza i ambony zawiązana została w 1973 r. pn.: Leuenberska Wspólnota Kościołów. Współcześnie skupia europejskie (i niektóre pozakontynentalne) Kościoły następujących tradycji: waldensi, bracia czescy, luteranie, reformowani, ewangelicy unijni, metodyści. Por. K. Karski, *Protestanci i ekumenizm...*, s. 45-57.

²⁹ Zob. *Kościół i Izrael*, <http://www.prchiz.pl/prchizwypprot1popup.html> [dostęp: 20.04.2016].

³⁰ *Polscy luteranie a Żydzi. Stanowisko Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP do dokumentu Leuenberskiej Wspólnoty Kościołów dotyczącego stosunku chrześcijan do Żydów*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 2000, t. 1, s. 153-154.

nie pozostając biernymi w obliczu aktów semityzmu³¹. Synod Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego podkreślił, że:

Na przejawy nietolerancji i nienawiści w stosunku do polskich Żydów patrzymy z naszej własnej, kościelnej perspektywy, to znaczy społeczności, która sama doznając aktów nietolerancji, a czasem wrogości, lepiej potrafi zrozumieć tych, którzy doznali lub doznają prześladowań z powodu niczym nieuzasadnionej pychy. Wobec ciągle pojawiających się oznak nietolerancji, mimo ustawicznej walki o zbudowanie społeczeństwa otwartego wobec inaczej wierzących, my luteranie będziemy solidaryzowali się z tymi, którzy zostali skrzywdzeni³².

Kościół Ewangelicko-Reformowany odniósł się do kwestii antysemityzmu. W *Oświadczeniu synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w sprawie 50. rocznicy powstania w getcie warszawskim* z maja 1993 r. podkreślano, że choć nazistowska koncepcja „ostatecznego rozwiązania” spotkała się z powszechnym potępieniem, to nadal dochodzi do aktów wrogości wobec Żydów, także na ziemi polskiej. Zadaniem wszystkich chrześcijan jest natomiast przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez krzewienie pokoju i dążenie do pojednania³³. W *Przesłaniu Synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP* z maja 1995 r. pojawiła się zaś teza, że do obowiązków Kościoła należy rozpoznawanie

symptomów i mechanizmów tego zła, które [...] zaowocowało zniewoleniem ludzkich umysłów i dusz oraz okrutnym wyniszczeniem dziesiątków milionów ludzi – w tym zagładą całych narodów, takich jak naród żydowski i naród Romów – w imię demonicznych idei rasistowskich, nacjonalistycznych i społecznych³⁴.

Metodyści podjęli kwestię antysemityzmu w dokumencie pt. *Budowanie mostów w nadziei. Stanowisko zjednoczonego Kościoła metodystycznego w sprawie kontaktów chrześcijańsko-żydowskich* z 1996 r.³⁵ Podkreślali w nim wspólne dziedzictwo Żydów i chrześcijan, a także potrzebę dialogu i wzajemnego poznania, a zwłaszcza wyrzeczenia się wszelkich form antysemityzmu. Do antysemityzmu odnieśli się pośrednio również w Komunikacie Konferencji Dorocznej Kościoła ewangelicko-metodystycznego w Polsce z maja 1995 r. Wyrazili w nim sprzeciw „wobec wszelkich przejawów

³¹ Zob. *Stanowisko Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP do dokumentu Leuenberskiej Wspólnoty Kościołów, dotyczącego stosunku chrześcijan do Żydów*, „Zwiastun Ewangelicki” 2000, nr 8.

³² *Ibidem*.

³³ Zob. *W sprawie 50. Rocznicy powstania w getcie warszawskim*, „Jednota” 1993, nr 7.

³⁴ *Przesłanie synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP, odbytego w Łodzi 13-14 maja 1995 r. w związku z 50. Rocznicą zakończenia II wojny światowej w Europie i 50. rocznicą wyzwolenia obozu w Oświęcimiu*, „Pielgrzym Polski” 1995, nr 6.

³⁵ Por. *Stanowisko zjednoczonego Kościoła metodystycznego do judaizmu*, „Pielgrzym Polski” 1996, nr 11.

nienawiści rasowej, każdej formy godzenia w godność ludzką, nieszanowania mniejszości wyznaniowych i narodowych”³⁶.

Kościół ewangelicki poświęcił również uwagę działaniom wojennym na obszarze byłej Jugosławii. Rozpad Socjalistycznej Federacji Republiki Jugosławii (SFRJ) był następstwem splotu czynników politycznych, ekonomicznych i kulturowych o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym. Znaczącą rolę w tym procesie odegrała Serbia, która nie potrafiła ułożyć sobie stosunków z Albańczykami w autonomicznym Kosowie, co doprowadziło do rozbudzenia serbskiego nacjonalizmu. Także w innych częściach SFRJ zaczęły dochodzić do głosu siły separatystyczne, co skutkowało w czerwcu 1991 r. secesją Słowenii i Chorwacji. Doszło do krwawych starć zbrojnych³⁷. Kolejnym tragicznym etapem rozpadu SFRJ była wojna o Bośnię i Hercegowinę (BiH). Jak pisał Mieczysław Tanty:

Walki w Bośni i Hercegowinie były w zasadzie wojną domową wszystkich ze wszystkimi. Toczyły się głównie między Serbią a Muzułmanami. W wojnie tej chodziło o zdobycie, czy też wyszarpięcie, jak najwięcej terytorium dla danej grupy narodowej. Wiązało się to z czystkami etnicznymi³⁸.

Kres temu konfliktowi położyły dopiero zdecydowane działania społeczności międzynarodowej, która wymusiła zakończenie walk i podpisanie w 1995 r. porozumienia w Dayton³⁹. Pod koniec lat 90. zaczął zaostrzać się w Kosowie konflikt Serbów z Albańczykami, przyjmując z czasem postać regularnych starć bojowników Armii Wyzwolenia Kosowa (UÇK) z serbskim wojskiem i policją. Pomimo zaostrzenia sankcji ONZ nie udało się powstrzymać walk i przemieszczeń ludności na spornych terenach. Fiaskiem zakończyły się także próby rozwiązania konfliktu na drodze rokowań pokojowych. NATO 24 marca 1999 r. podjęło działania wojenne przeciwko Federacyjnej Republice Jugosławii, które w końcu doprowadziły do powstrzymania walk na terenie Kosowa i wprowadzenia tam międzynarodowych sił rozjemczych pod auspicjami NATO.

Przywołane zagadnienia znalazły swoje odzwierciedlenie na łamach prasy ewangelickiej w Polsce. Pod koniec lat 90. w środowisku ewangelickim pojawiają się dwa dokumenty: *Rezolucja X Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP w sprawie sytuacji na Bałkanach*⁴⁰ i *Oświadczenie synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego*

³⁶ Komunikat Konferencji Dorocznej Kościoła ewangelicko-metodystycznego w Polsce, „Pielgrzym Polski” 1995, nr 6.

³⁷ Por. J. Kukułka, *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945-1996*, Warszawa 1998, s. 588.

³⁸ M. Tanty, *Balkany w X wieku. Dzieje polityczne*, Warszawa 2003, s. 351; W. Stanisławski, *Źródła kryzysu politycznego w Bośni i Hercegowinie*, [w:] *Europejski protektorat? Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, red. M. Gniazdowski, Warszawa 2008, s. 33 i nast.

³⁹ Por. W. Walkiewicz, *Jugosławia. Byt wspólny i rozpad*, Warszawa 2000, s. 258 i nast.

⁴⁰ Zob. *Rezolucja synodu w sprawie sytuacji na Bałkanach*, „Zwiastun” 1999, nr 8.

w RP w sprawie uchodźców z Kosowa⁴¹. W pierwszym synod Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego zauważał, że nie istnieją żadne przesłanki usprawiedliwiające prowadzenie polityki czystek etnicznych, gdyż wiąże się ona z eskalacją przemocy i licznymi ofiarami wśród bezbronnych cywilów. Postanowiono o przyłączeniu się do odezwy przywódców Kościołów chrześcijańskich o zaprzestanie eskalowania wojny oraz pomoc dla ofiar konfliktu⁴². Drugi dokument koncentrował się na sytuacji uchodźców z Kosowa, nazywanych „braćmi Albańczykami”, których przymusowe imigracje przyrównał do wypędzenia z okresu II wojny światowej. Synod Kościoła Ewangelicko-Reformowanego wskazywał, że pomoc ofiarom powinna być sprawą moralnego obowiązku⁴³.

W wyniku narastającego napięcia w stosunkach USA z Irakiem, swoje stanowisko w tej kwestii zajęło również środowisko ewangeliczne. W polskich mediach problematyka iracka ogniskowała się głównie wokół konfliktu tego państwa z USA, zainicjowanego na początku lat 90. XX w. atakiem Iraku na Kuwejt. Agresja ta spotkała się z szybką i zdecydowaną reakcją sił sprzymierzonych, których trzon stanowiły wojska amerykańskie. W jej następstwie Bagdad dotknęły sankcje polityczne i gospodarcze. Ponadto Irak został zobligowany do likwidacji arsenałów broni masowego rażenia. O ile wsparcie, którego RP udzieliła antysaddamskiej koalicji w 1991 r., nie było zarzewiem szerszej dyskusji społecznej, o tyle zagadnienie polskiego zaangażowania w Iraku w 2003 r. wywołało liczne kontrowersje⁴⁴. W obliczu perspektywy wybuchu wojny między USA i Irakiem, 29 sierpnia 2003 r. doszło w Warszawie do spotkania ks. bp. Janusza Jaguckiego (KEA) z ks. Markiem Izdebskim (KER) i ks. bp. E. Puśleckim (KEM). W jego następstwie wydano oświadczenie, w którym hierarchowie wyrażali swoje zaniepokojenie zaistniałą sytuacją, wskazując na niebezpieczeństwo umiędzynarodowienia potencjalnego konfliktu. Biskupi odrzucili wojnę jako narzędzie państwowej polityki zagranicznej, podkreślając, że kwestie sporne w stosunkach międzynarodowych powinny być rozstrzygane na drodze pokojowej. Ponadto odnieśli się do zagadnienia obrony koniecznej przed terroryzmem, która nie może być „utożsamiana z agresją militarną na jakiekolwiek państwo, dopóki nie

⁴¹ Zob. *Oświadczenie synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP w sprawie uchodźców z Kosowa*, „Jednota” 1999, nr 4-5.

⁴² Por. *Odezwa Światowej Rady Kościołów w sprawie zakończenia konfliktów zbrojnych*, „Słowo i Myśl” 1999, nr 5.

⁴³ Zob. *Oświadczenie synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP w sprawie uchodźców z Kosowa*, „Jednota” 1999, nr 4-5.

⁴⁴ Zob. *Polskie poparcie dla ataku Ameryki na Irak*, TNS OBOP, Warszawa 2003, K.009/03; *Czy powinno dojść do wojny z Irakiem?*, komunikat z badań CBOS, Warszawa 2003, BS/2/2003; *Opinie o planach zbrojnej interwencji w Iraku*, komunikat z badań CBOS, Warszawa 2003, BS/18/2003; *Dezaprobata ewentualnej interwencji zbrojnej w Iraku*, komunikat z badań CBOS, Warszawa 2003, BS/31/2003; *Wzrost nastrojów antywojennych*, komunikat z badań CBOS, Warszawa 2003, BS/51/2003.

zostaną wyczerpane wszystkie prawem usprawiedliwione działania⁴⁵. Wskazywali także na niebezpieczeństwo manipulowania opinią publiczną poprzez stwarzanie poczucia zagrożenia i wypływającej z niego potrzeby obrony. Potępili też produkcję, posiadanie i wykorzystywanie broni masowej zagłady przez przywódców krzywdzących własne społeczeństwo⁴⁶.

Szerszą dyskusję w Polsce o terroryzmie międzynarodowym zainicjowały zamachy z 11 września 2001 r. na terytorium USA⁴⁷. Kościoły ewangeliczne wraz z Polską Radą Ekumeniczną wypowiedziały się na temat terroryzmu międzynarodowego w *Liście kondolencyjnym Polskiej Rady Ekumenicznej do Ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, sygnowanym do prezesa PRE, luterańskiego duchownego ks. bp. J. Szarka. Przywoływany dokument nie może być jednak uważany za oficjalne stanowisko któregośkolwiek z należących do tej organizacji Kościołów. W liście okazano wyrazy współczucia i solidarności, które skierowane były zarówno do rodzin ofiar z 11 września, jak i całego narodu amerykańskiego. Dokument wyraża również nadzieję, że USA, a z nim cały świat upora się z terroryzmem, który w ciągu ostatnich dziesięcioleci, przybierając różne formy, stał się wyzwaniem dla współczesnej społeczności międzynarodowej⁴⁸.

Kościół ewangeliczny wypowiadał się również w kwestiach społecznych. W związku ze skierowaniem w 2004 r. do łaski marszałkowskiej senackiego projektu ustawy o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci (Druk sejmowy nr 3664 z 22 grudnia 2004) Polska Rada Ekumeniczna wraz z Kościołem Rzymskokatolickim ogłosiły w 2005 r. wspólne stanowisko w sprawie projektu tej ustawy, stwierdzając: „projekt ustawy [...] jest inicjatywą, która w naszym odczuciu zmierza do zakwestionowania samych fundamentów życia społecznego”. Nie zgadzano się na „błogosławieństwo” małżeństw homoseksualnych, apelując „[...] do Pań Posłanek i Panów Posłów o podjęcie decyzji o odstąpieniu od dalszych prac nad tym projektem”⁴⁹. Kościół Ewangelicko-Augsburski naucza, że homoseksualizm jest nienaturalnym zachowaniem człowieka, a czyny homoseksualne są potępiane⁵⁰.

⁴⁵ *Biskupi w sprawie wojny*, „Zwiastun Ewangelicki” 2003, nr 3.

⁴⁶ Por. M. Hintz, *Sumienie a wojsko (cz. II)*, <http://www.archiwum-edw.luteranie.pl/index.php?D=30> [dostęp: 20.04.2016].

⁴⁷ Zob. J. Kaczmarek, *Terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wrocław 2001, s. 11; M. Madej, *Współczesny terroryzm międzynarodowy: krótka charakterystyka*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, red. E. Haliżak, Warszawa–Pieniężno 2004, s. 17.

⁴⁸ Zob. *List kondolencyjny Polskiej Rady Ekumenicznej do Ambasadora, Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, „Zwiastun Ewangelicki” 2001, nr 19.

⁴⁹ *Stanowisko Kościoła Rzymskokatolickiego i Polskiej Rady Ekumenicznej w sprawie projektu ustawy o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci*, <http://ekumenia.pl/wp-content/uploads/2014/03/ustawa-o-zwiazkach-stanowisko-PRE-i-KRK-2005.pdf> [dostęp: 19.04.2016].

⁵⁰ Zob. *Kościół Polskiej Rady Ekumenicznej: stanowcze NIE wobec „małżeństw” homoseksualnych*, <http://ekai.pl/wydarzenia/x15441/koscioly-polskiej-rady-ekumenicznej-stanowcze-nie-wobec-malzenstw-homoseksualnych/> [dostęp: 19.04.2016].

W Stanowisku Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec małżeństwa czytamy: „że tylko związek monogamiczny jednego mężczyzny i jednej kobiety najpełniej realizuje wolę Stwórcy do budowania jedności bytu w jego dualistycznym zróżnicowaniu”. Małżeństwo w doktrynie ewangelickiej jest Bożą instytucją, mającą swój początek i przeznaczenie w naturze. Naturalny porządek małżeństwa nie ujawnia się tylko w jego ustanowieniu i prawie naturalnym, ale także w swoich podstawowych zadaniach. „Zniszczenie małżeństwa jest grzechem, który w charakterystyczny dla Starego Testamentu zagrożony jest najpoważniejszą karą”. Kościół Ewangelicko-Augsburski okazuje pewną tolerancję dla rozwodów, pomimo że

stoi w oparciu o Słowo Chrystusa na stanowisku nierozłączności małżeństwa, niemniej rozwody traktuje jako tolerowaną konieczność wynikającą z grzesznej natury człowieka. Nie przeprowadza sam postępowania rozwodowego, respektując decyzje sądów świeckich, jednak zawsze bada, lecz przede wszystkim w kategoriach życia duchowego, zdolność do powtórnego zawarcia małżeństwa⁵¹.

Natomiast Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w dokumencie *Zasady socjalne – społeczne nauczanie Zjednoczonego Kościoła Metodystycznego* stwierdził:

Jesteśmy przekonani o świętości związku małżeńskiego wyrażonej w miłości, wzajemnym wsparciu, osobistym oddaniu i w obopólnej wierności mężczyzny i kobiety. Wierzymy, że Bóg błogosławi małżeństwu bez względu na to, czy posiada ono potomstwo, czy też jest bezdzietne. Odrzucamy społeczne modele, które uznają inne standardy małżeńskie dla kobiet i inne dla mężczyzn⁵².

Środowisko ewangeliczne z niepokojem przyglądało się rozpoczęciu prac nad projektem ustawy o ochronie życia poczętego. Synod Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP obradujący w maju 1991 r. przyjął w tej kwestii następujące oświadczenie:

Porządek stworzenia przewiduje związek mężczyzny i kobiety, którzy wzajemnie się uzupełniają w swym człowieczeństwie i przekazują dar życia następnemu pokoleniu. Od chwili połączenia się komórek nikt nie ma prawa ingerować w ich rozwój w celu przerwania powstałego w łonie matki życia ludzkiego, dokonywania na nich eksperymentów ani instrumentalnego posługiwania się nimi dla osiągnięcia ubocznych skutków. W naukowych doświadczeniach medycznych należy przestrzegać moralnie dopuszczalnej, określonej granicy, wyznaczonej dążeniem do wspomagania prawidłowego rozwoju i ratowania życia tak płodu, jak i jego matki⁵³.

⁵¹ Stanowisko Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec małżeństwa.

⁵² *Zasady Socjalne*, <http://metodysci.pl/zasady-socjalne/> [dostęp: 19.04.2016].

⁵³ *Oświadczenie Synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w sprawie ustawy o ochronie życia poczętego*, <http://www.reformowani.pl/index.php/kosciol/oswiadczenia/140-oswiadczenie-synodu-kosciola-ewangelicko-reformowanego-w-sprawie-ustawy-o-ochronie-zycia-poczeczego> [dostęp: 19.04.2016].

Planując rozwój rodziny, mąż i żona mają prawo do posługiwania się środkami zapobiegającymi zapłodnieniu, aby wymuszona wstrzeźliwość nie prowadziła do rozkładu małżeństwa, a przerywanie ciąży nie stało się sposobem ograniczania urodzeń.

Anomalia społeczna, jaką jest masowe przerywanie ciąży, domaga się uregulowania, jednakże wywieranie nacisków na ciała ustawodawcze w celu wprowadzenia surowych przepisów prawnych i karnego ścigania winnych nie należy do obowiązków Kościoła chrześcijańskiego⁵⁴.

Kościół Metodystyczny zajął oficjalne stanowisko w sprawie transplantacji organów. Jako jedyny Kościół ewangelicki posiada skodyfikowaną naukę społeczną. W *Zasadach Socjalnych* czytamy:

Pragniemy wyrazić pogląd, że przeszczepianie i darowanie organów ciała jest działaniem charytatywnym, czynem miłości agape, aktem samo-ofiarowania. Dostrzegamy życiodajne korzyści płynące z ofiarowania własnych organów i innych tkanek, zachęcamy więc wszystkich ludzi wiary do ofiarowania swych organów i tkanek jako wyrazu miłości i służby dla dobra ludzi, którzy znaleźli się w potrzebie. Nalegamy, aby działało się to w atmosferze szacunku dla zmarłego czy też żyjącego ofiarodawcy, dla dobra biorcy oraz w zgodzie z regulacjami prawnymi w celu zapobieżenia nadużyciom wobec dawców i ich rodzin⁵⁵.

Odwołując się do doświadczenia ekumenicznego w Niemczech, należy przytoczyć Deklarację ws. Transplantacji Organów wydaną w 1990 r. przez Rzymskokatolicką Konferencję Biskupów Niemieckich (DBK) oraz Radę Ewangelickiego Kościoła Niemiec (EKD) po dwóch latach wspólnej pracy. W tekście tym Kościoły stwierdzają:

Wiemy, że nasze życie jest darem Bożym, który jest nam powierzony, aby Bogu oddać chwałę i pomóc innym ludziom. Owo uwarunkowanie życia obowiązuje do śmierci, a nawet sięga poza nią, ponieważ ziemskie życie ciężko chorych ludzi może zostać uratowane, jeśli możliwe jest pobranie od zmarłego zdrowych organów dla transplantacji. Kto daje zgodę na pobranie organów w wypadku swojej śmierci, działa w sposób etycznie odpowiedzialny, ponieważ w ten sposób można pomóc tym ludziom, których życie jest w wysokim stopniu obciążone lub zagrożone. Członkowie rodziny, którzy dają zgodę na transplantację organów, nie wykazują braku szacunku wobec zmarłego. Działają w sposób etycznie odpowiedzialny, ponieważ nie zważając na odczuwany przez nich ból, decydują w imieniu zmarłego o pomocy dla innych ludzi, którym przez transplantację może zostać uratowane życie⁵⁶.

Dokument taki nie istnieje jeszcze w Polsce, podobnie brakuje oficjalnego stanowiska Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Ewangelicko-Reformowanego w RP w problematyce bioetycznej.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Zasady Socjalne*.

⁵⁶ D. Bruncz, *Transplantacja organów*, http://drugieserce.jaw.pl/przeszczepy_narzadow/?pl_transplantacja-organow,111 [dostęp: 19.04.2016].

W 2013 r. w Warszawie przedstawiciele Kościołów ewangelicznych wraz z Polską Radą Ekumeniczną oraz Kościołem Rzymskokatolickim podpisały wspólny *Apel Kościołów w Polsce o ochronę stworzenia*. Polskie Kościoły zachęcają w nim do postaw proekologicznych. Zwrócono uwagę na wiele problemów ekologicznych: nadmiar śmieci, trującą żywność, niszczenie przyrody, komercjalizację zasobów wody i przestrzeni publicznej. Nawoływano m.in. do redukcji produkcji odpadów, odpowiedniego ich przetwarzania i utylizacji, ochrony lasów i zagrożonych gatunków roślin, stosowania ekologicznych technologii przy produkcji żywności, zachowania równowagi ekologicznej w gospodarce morskiej:

Mądra asceza wyraża się unikaniem nadmiernej konsumpcji, odpowiedzialnym korzystaniem z dóbr naturalnych oraz rezygnacją z produkowania i gromadzenia nadmiaru przedmiotów i opakowań. Jednym z jej przejawów jest coraz bardziej zapominany post, który jako samoograniczenie własnych pożądań, staje się narzędziem duchowej przemiany i pomocy potrzebującym. Zlecone nam przez Stwórcę zadanie panowania nad rzeczami służy temu, aby nie zapanowały one nad nami.

Dokument nawołuje do konsekwentnego i odpowiedzialnego działania w zakresie ekologii:

[...] codziennie dokonujemy odpowiedzialnych wyborów oszczędzających energię i zasoby ziemi oraz szanujemy wszystko, co żyje. Nawet niewielkie, ale konsekwentne działania przyniosą ogromny skutek w ochronie całego stworzenia, które, jak czytamy w pierwszej księdze Pisma Świętego, „Bóg uczynił bardzo dobre”⁵⁷.

Kościoły ewangeliczne wykazały duże zainteresowanie kwestiami międzynarodowymi i społeczno-politycznymi w Polsce po 1989 r. W celu zacieśnienia stosunków polsko-niemieckich Kościoły ewangeliczne poparły dążenia Niemców do utworzenia jednego państwa. Podkreślano przychylnie nastawione do kwestii akcesji Polski do NATO i Unii Europejskiej. Środowisko ewangeliczne miało swój wkład w działalności prowadzonej przez organizacje międzynarodowe wobec Izraela. Sprzeciwiono się antysemityzmowi. Poświęcono uwagę działaniom wojennym na obszarze byłej Jugosławii, apelując zaprzestanie eskalowania wojny oraz pomoc dla ofiar konfliktu. Przyjęto stanowisko wobec kwestii Irackiej, potępiając wojnę jako narzędzie państwowej polityki zagranicznej. Kościoły ewangeliczne wraz z Polską Radą Ekumeniczną odniosły się do wydarzeń 11 września i terroryzmu międzynarodowego, który stał się wyzwaniem dla współczesnej społeczności międzynarodowej. W kwestiach społecznych potępiono homoseksualizm, który uznano za nienaturalne zachowanie człowieka. Odniesiono się do ustawy o ochronie życia poczętego, w które nikt nie ma prawa ingerować, oraz kwestii transplantacji organów, w której dostrzegano „życiodajne korzyści”. Kościoły

⁵⁷ *Apel Kościołów w Polsce o ochronę stworzenia (2013)*, <http://ekumenia.pl/czytelnia/dokumenty-ekumeniczne/apel-kosciolow-w-polsce-o-ochrone-stworzenia-2/> [dostęp: 19.04.2016].

ewangelickie wraz z Polską Radą Ekumeniczną oraz Kościołem Rzymskokatolickim zachęcały do postaw proekologicznych.

Na przytoczone wypowiedzi wpływały głównie przesłanki natury doktrynalnej. Ważnym determinantem był także potencjał intelektualny. Często bowiem brakowało publicystów, którzy z racji swojego wykształcenia mieliby kwalifikacje do wypowiedziania się w kwestiach międzynarodowych. Duży wpływ na stosunek środowiska ewangelickiego do przywoływanych w artykule zagadnień miały kontakty ekumeniczne i międzyreligijne.

Danuta Krawczyk

KOŚCIOŁY EWANGELICKIE WOBEC WYBRANYCH KWESTII
MIĘDZYNARODOWYCH I SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH
W POLSCE PO 1989 ROKU

Streszczenie. W artykule przedstawiono stanowisko środowiska ewangelickiego wobec wybranych kwestii międzynarodowych i społeczno-politycznych w Polsce po 1989 roku. Omówiono w nim zagadnienia związane ze stosunkami polsko-niemieckimi, przystąpieniem Polski do NATO i Unii Europejskiej. Przedstawiono stanowisko Kościołów ewangelickich wobec problematyki żydowskiej i państwa Izrael, konfliktu na Bałkanach, a także kwestię iracką i problem terroryzmu międzynarodowego. Nakreślono stosunek środowiska ewangelickiego do problemów społecznych współczesnego świata: homoseksualizmu, aborcji i eutanazji.

Słowa kluczowe: Kościół Ewangelicko-Augsburski, Kościół Ewangelicko-Reformowany, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny, Polska Rada Ekumeniczna, Wspólna Europa, Integracja europejska, Posłanie wielkanocne, Dialog po Canberze, Leuenberska Wspólnota Kościołów, antysemityzm, wojna domowa, rezolucja, uchodźca, terroryzm międzynarodowy, homoseksualizm, aborcja, eutanazja

EWANGELIC CHURCHES ON SELECTED QUESTIONS INTERNATIONAL
AND SOCIO-POLITICAL IN POLAND AFTER 1989

Summary. The article presents the position of the Protestant environment to a selected number of international issues and socio-political changes in Poland after 1989. The article discusses issues related to Polish-German relations, the Polish accession to NATO and the European Union. The article presents the position of evangelical churches to Jewish issues and the state of Israel, conflict in the Balkans, as well as the Iraqi issue and the problem of international terrorism. It shows the ratio of evangelical environment to social problems of the modern world: homosexuality, abortion and euthanasia.

Keywords: Lutheran Church in Poland, Reformed Church in Poland, Evangelical Methodist Church in Poland, Polish ecumenical council, Common Europe, European integration, Easter message, Dialog after Canberra, Leuenbersk Community Churches, anti-Semitism, civil war, resolution, refugee, international terrorism, homosexuality, abortion, euthanasia